

Charakteristické znaky etnickej identity Slovákov v Maďarsku a ich odraz vo výskume slovenskej inteligencie

Mária Homišinová, Spoločenskovedný ústav SAV Košice, homisin@saske.sk

HOMIŠINOVÁ, Mária. Characteristic markers of ethnic identity of Slovaks in Hungary and their reflection in the research of Slovak intelligence. Individual and Society, 2003, Vol. 6, No. 3.

In the given paper we are focused upon the presentation of results of terrain sociological research realized in Hungary (1998/99) in the regions with the highest representation of the community of ethnic Slovaks living there. The research results are dealing with the specific markers of ethnic identity on the part of Slovak community - a Slovak intelligentsia, who for the first time became a subject of research. In the concrete, we will focus upon the theoretical analysis of some demographic, ethnic, linguistic and geographic factors, which are determining an ethnic identity of Slovaks in Hungary and at the same time we will point to the via research detected interconnections affected the Slovak intelligentsia in Hungary.

Ethnic identity. Slovaks in Hungary. Slovak intelligence.

Úvod

Hlavným zámerom výskumu, ktorý sa uskutočnil na prelome rokov 1998/99 medzi Slovákami v Maďarsku, bolo predovšetkým štúdium a skúmanie niektorých otázok súvisiacich s poznaním a charakterizovaním súčasného stavu etnickej identity slovenskej inteligencie v Maďarsku, a to v podmienkach transformácie spoločenského systému. Zameranie na slovenskú inteligenciu nebolo samoučelné, keďže ide o spoločenskú skupinu, ktorá je nositeľkou a sprostredkovateľkou dôležitých komponentov etnickej identity (napr. jazyk, kultúra, história) a môže zohrávať rozhodujúcu úlohu v etnouvedomovacích procesoch príslušníkov slovenskej minority žijúcej v Maďarsku. Realizáciou výskumu sme chceli zároveň bližšie špecifikovať problémy slovenskej minority v Maďarsku v jednotlivých oblastiach národnostného života z hľadiska jej súčasného postavenia, vývoja a perspektív.

Výskum realizoval Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku so sídlom v Békešskej Čabe (pod vtedajším názvom Slovenský výskumný ústav) a Spoločenskovedný ústav Slovenskej akadémie vied v Košiciach¹. Uskutočnil sa v regiónoch (župách) s najväčším zastúpením tohto obyvateľstva, výskumnú vzorku tvorilo 408 respondentov, príslušníkov slovenskej inteligencie žijúcej v Maďarsku (bližšie o projekte výskumu Homišinová, 2000a, 2003).

V príspevku upriamujeme pozornosť na niektoré demografické, etnické, jazykové a geografické faktory determinujúce stav a ďalší vývoj etnickej identity slovenskej komunity v Maďarsku. Vplyvom ich pôsobenia môžeme hovoriť o istých charakteristických znakoch, ktoré toto etnikum v uvedenom kontexte charakterizujú. Konkrétne sa zameriame na prezentáciu tých výsledkov výskumu, ktoré poukazujú na to, ako sa tieto „špecifiká“ odrazili vo výskumných zisteniach u časti slovenskej populácie - v Maďarsku žijúcej slovenskej inteligencie.

Metódy a techniky výskumu

Realizovaný sociologický výskum mal charakter aplikovaného terénneho výskumu. Hlavnou výskumnou technikou bol viacpoložkový dotazník distribuovaný v slovenskom i maďarskom jazyku. Konštrukcia jednotlivých otázok bola štrukturovaná podľa stanovených indikátorov, aby v čo najväčšom rozsahu reflektovali skúmané skutočnosti. Výsledky boli spracované pomocou štatistického programu Statistica '99 (verzia 5.5). Pri analýzach sme použili parametrickú aj neparametrickú štatistiku. Štatistickú signifikantnosť výskumných zistení sme vyjadrili na hladine významnosti $p <= 0.05$.

V metodike výskumu boli vymedzené kľúčové ukazovatele výskumu – typ a stupeň (intenzita) etnickej identity. Išlo o snahu zakomponovať a empiricky „odskúšať“ tzv. kontextové premenné, prostredníctvom ktorých by sme dokázali analyzovať problematiku etnickej identity v hlbších súvislostiach, na viacerých úrovniach, z rôznych pohľadov a viacrozmerných rezov analýzy dát (viacdimenzionálny prístup riešenia). V uvedenom kontexte sme sa pri riešení výskumného projektu zamerali predovšetkým na:

- snahu o vytvorenie určitej typologizácie etnickej identity, resp. kategorizácie respondentov prostredníctvom dvoch základných etnoidentifikačných kritérií (znakov), za ktoré sme považovali respondentmi deklarovanú príslušnosť k národnosti a identifikáciu materinského jazyka; na základe možných kombinácií obidvoch vybraných znakov sme chceli identifikovať respondentov so **slovenskou, maďarskou a dvojitou etnickou identitou**,
- identifikáciu stupňa etnickej (slovenskej) identity v trojstupňovej miere (**nízka, stredná, vysoká miera etnickej identity**), a to nepriamym spôsobom, prostredníctvom vybraných indikátorov jeho určenia predovšetkým v jazykovej a kultúrnej sfére.

Uvedené empirické indikátory (typ a stupeň identity) sme podrobili analýze v troch rovinách: samostatne, vo vzájomnej súvislosti, resp. previazanosti (typ etnickej identity verzus stupeň identity), aj v súčinnosti s ďalšími relevantnými empirickými indikátormi skúmania, ktoré etnickú identitu determinujú a ovplyvňujú (jazyk, školstvo, kultúra, práva minorít, interetnické vzťahy).

Charakteristika výskumnej skupiny - slovenskej inteligencie v Maďarsku

Vzhľadom na to, že oficiálne štatistické údaje zo sčítania ľudu v Maďarsku nedisponovali konkrétnymi sociálno-demografickými údajmi spoločenskej kategórie „slovenská inteligencia“, opierali sme sa o údaje z posledného sčítania ľudu v Maďarsku (1990) vzťahujúce sa celkovo k slovenskému etniku žijúcemu v Maďarsku. Konkrétne nás zaujímali údaje charakterizujúce príslušnosť k národnosti, materinský jazyk, vek, vzdelanie, teritoriálne zastúpenie. Výber referenčnej skupiny – príslušníkov slovenskej inteligencie sa uskutočňoval s prihliadnutím predovšetkým na slovenský pôvod, vzdelanie a znalosť slovenského jazyka². Respondenti boli pracovne aktívni prevažne v oblasti školstva, kultúry a slovenských menšinových samospráv.

Výber výskumnej vzorky sme realizovali celkovo v ôsmich župách, v ktorých bolo zastúpených jedenásť miest – Békešská Čaba, Sarvaš, Slovenský Komlós, Poľný Berinčok, Segedín, Oroszlán, Tatabánya, Budapešť, Eger, Níredháza, Nové mesto pod Šiatorom a vyše 50 obcí. Našou snahou bolo na jednej strane obsiahnuť čo najviac regiónov obývaných Slovákmi, na druhej strane prostredníctvom kvótného výberu zabezpečiť, aby výskumná vzorka čo najviac kopírovala zastúpenie Slovákov v jednotlivých regiónoch (župách, mestách, obciach). V tabuľke č. 1 uvádzame výber respondentov podľa žúp v absolútnych a relatívnych číslach.

Tabuľka č. 1: Národnostné zloženie výberového súboru podľa žúp

Oblasť	Župa	N	%
juh	Békešská župa	181	44,4
	Čongrádska župa	10	2,5
stred	Peštianska župa	86	21,1
	Hevešská župa	15	3,6
sever	Komárňansko-Ostrihomská župa	16	3,9
	Novohradská župa	23	5,6
	Sabolčsko-Satmárska župa	6	1,5
	Boršodsko-Abovsko-Zemplínska ž.	71	17,4
	SPOLU	408	100,0

Percentuálne zastúpenie respondentov výberového súboru v jednotlivých župách takmer úplne kopíroval údaje týkajúce sa celej slovenskej populácie, išlo len o mierny posun v Komárňansko-Ostrihomskej župe (rozdiel - 6 %) a Boršodsko-Abovsko-Zemplínskej župe (rozdiel + 9 %). Čo sa týka ďalších sociálno-demografických parametrov výberového súboru - zloženie podľa pohlavia, vzdelania a veku bolo vo výskumnej vzorke nasledovné:

- výrazné zastúpenie žien (dve tretiny respondentov), čo súviselo so zamestnaním respondentov (v oblasti školstva a kultúry),
- výrazné zastúpenie respondentov s vysokoškolským vzdelaním - 29 % stredoškolské, 71 % vysokoškolské vzdelanie (pričom viac ako 10 % respondentov získalo vzdelanie na Slovensku),
- zastúpenie každej vekovej kategórie (celkom štyri kategórie dospelaj populácie), pričom vekové kategórie 30-44 rokov a 45-59 rokov boli najviac zastúpené - v každej tretina respondentov, zostávajúcu tretinu respondentov tvorili najmladšie vekové kategórie (18-24 rokov, 25-29 rokov) a najstaršia kategória (60 a viac rokov).

Charakteristické znaky etnickej identity slovenskej minority v Maďarsku

V súčasnosti je v zmysle vymedzenia národnostného zákona³ v Maďarsku evidovaných a taxatívne vymenovaných (§ 61) trinásť národných a etnických menšín. Slovenská menšina v Maďarsku je v poradí treťou najpočetnejšou menšinou (po nemeckej a chorvátskej menšine). Slováci v Maďarsku, na rozdiel od ostatných národností žijúcich v Maďarsku, disponujú dôležitou, historicky danou špecifickou črtou, ktorá mala (a nesporne aj naďalej má) veľký vplyv na ich etnickú identitu. Je pre nich totiž charakteristické, že sú silne emocionálne i kultúrne viazaní k Maďarskej republike, k maďarskému národu, s ktorým už po stáročia spoločne žijú. Táto skutočnosť je determinovaná faktom, že Slováci žijúci na území súčasného Maďarska sa vymkli z jednotného - materského (slovenského) národa tak, že i naďalej zostali v tej istej krajine. Aj ich následné migračné procesy sa udiali v rámci toho istého štátneho útvaru, keď vlastne išlo len o presídľovanie z jednej časti územia na druhú (bližšie Divičanová, 1999). Tento fakt v súvislosti s otázkami uchovávanía etnického povedomia tohto obyvateľstva zohral spolu s ďalšími vplyvmi a faktormi (demografické, jazykové, spoločenské a ekonomické faktory, aktuálna národnostná politika a pod.) významnú úlohu a výrazne poznačil jeho ďalší vývoj. Pod ich vplyvom došlo v prípade slovenskej minority žijúcej v Maďarsku k výraznej spoločenskej integrácii, jazykovej a národnostnej asimilácii (bližšie napr. Divičanová, 1999, Divičanová - Krupa, 1999). V uvedenom kontexte teda môžeme hovoriť o existencii určitých špecifik, ktoré slovenskú menšinu v Maďarsku v etnickom kontexte charakterizujú.

Pri snahách o hlbší analytický pohľad do problematiky etnickej identity slovenskej minority v Maďarsku z hľadiska jej stavu, procesuality a ďalších perspektív vývoja bolo nevyhnutné tieto špecifiká zobrať do úvahy. Zohľadnili sme ich už pri konštruovaní výskumnej techniky (v metodike výskumu), keďže sme predpokladali, že sa môžu prejaviť ako faktory, ktoré majú vplyv nielen na jazykové správanie príslušníkov slovenskej menšiny, ale do značnej miery môžu determinovať, ovplyvňovať, prípadne brzdiť rozvoj etnickej identity príslušníkov slovenskej menšiny. Inak povedané, chceli sme zistiť ich odraz v jednotlivých skúmaných ukazovateľoch týkajúcich sa príslušníkov slovenskej inteligencie v Maďarsku. Upriamili sme pozornosť predovšetkým na tie špecifiká, ktoré sme z hľadiska zamerania výskumu považovali za relevantné. Týkali sa najmä nasledovných charakteristických črt Slovákov v Maďarsku:

- poklesu a nesúladu v údajoch o počte Slovákov podľa ukazovateľa - národnosť a materinský jazyk,
- slabého národnostného povedomia Slovákov v Maďarsku,
- dvojitej etnickej identity,
- dvojjazyčnosti (bilingvizmu),
- protirečivým prejavom vzťahu k materinskému (slovenskému) jazyku,
- nekompaktnosti osídlenia a osobitého charakteru slovenských lokalít.

Počet Slovákov podľa ukazovateľa národnosť a materinský jazyk

Istým ukazovateľom vývoja obidvoch základných etnoidentifikačných znakov - deklarácie národnostnej príslušnosti a identifikácie materinského jazyka - sú oficiálne údaje zo sčítania ľudu. V prípade príslušníkov slovenského etnika v Maďarsku z ich stručnej analýzy môžeme vyvodit' minimálne dve skutočnosti. V prvom rade, komparácia údajov z realizovaných sčítaní 1880-1990 (bližšie Gyivicsán, 1994) dokumentuje neustály pokles počtu obyvateľov hlásiacich sa k slovenskej národnosti (odhliadnuc od prirodzeného úbytku a prírastku obyvateľstva) a obyvateľov identifikujúcich slovenský jazyk za svoj materinský jazyk. Údaje sprístupňuje tabuľka č. 2.

Tabuľka č. 2: Počet Slovákov podľa údajov zo sčítania ľudu

Realizované sčítania ľudu										
1880	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1990
Počet podľa materinského jazyka										
213249	192227	165317	141877	104786	75877	25988	30690	21176	16054	12745
Počet podľa príslušnosti k národnosti										
					16677	7808	14340		9101	10459

Poznámka k tabuľke: Národnostná príslušnosť sa zisťovala predovšetkým v návaznosti na materinský jazyk. Údaje pred rokom 1920 sa vzťahujú tiež len na územie súčasného Maďarska.

V druhom rade, pri podrobnejšej analýze údajov dospejeme k istým zisteniam o nekonzistentnosti čísiel, ktorá potvrdzuje, že deklarovaná národnosť nie je u nich v súlade, resp. „nekryje sa“ s používaním slovenského jazyka. Napríklad z celkového počtu príslušníkov slovenskej menšiny deklarujúcich si slovenskú národnosť hovorilo v čase sčítania v roku 1990 slovensky 85 % a len 69 % z nich považovalo slovenský jazyk za svoj materinský jazyk. Až 25 % občanov hlásiacich sa k slovenskej národnosti považovalo v roku 1990 za svoj materinský jazyk maďarčinu. Analýza štatistických údajov teda vo všeobecnosti dokumentuje u príslušníkov slovenského etnika klesajúcu tendenciu v uvedených ukazovateľoch, čo v súvislosti s otázkami upevňovania a reprodukcie etnickej identity tohto obyvateľstva naznačuje nepriaznivý vývoj v tomto smere. Na základe zisťovaných údajov sa teda u príslušníkov slovenskej minority prejavili jednosmerné asimilačné tendencie smerom k maďarskému etniku.

Existujúci nesúlad medzi etnickou príslušnosťou a materinským jazykom, ako aj predchádzajúcimi výskumami avizovaná bipolárna etnická a jazyková identifikácia Slovákov v Maďarsku (Garami-Szántó, 1991, Molnár, 1991, Demeter Zayzon, 1993) nás viedli k rozhodnutiu neuplatňovať uvedené ukazovatele - príslušnosť k národnosti a materinský jazyk - ako hlavné kritériá výberu⁴ výskumnej vzorky v realizovanom výskume slovenskej inteligencie. Zaujímalo nás, či sa spomínané skutočnosti prejavia na zložení výberového súboru podľa nami stanovených kritérií výberu, a ak áno, aká bude miera diferenciacie súboru podľa uvedených ukazovateľov. Rozloženie výberového súboru z hľadiska deklarovanej národnosti a identifikácie materinského jazyka ilustruje tabuľka č. 3.

Tabuľka č. 3: Národnosť a materinský jazyk respondentov

	slovenská(-ý)		maďarská(-ý)		slov. i maď.		Spolu	
	n	%	N	%	n	%	n	%
Národnosť	238	58,3	161	39,5	9	2,2	408	100
Materinský jazyk	181	44,4	214	52,5	13	3,1	408	100

Na základe výskumných zistení sme teda u slovenskej inteligencie v Maďarsku konštatovali nekonzistentnosť medzi uvedenými komponentmi etnickej identity. V tomto smere sa v plnej miere potvrdil náš predpoklad. V oboch ukazovateľoch sa totiž u respondentov prejavila už avizovaná slovensko-maďarská bipolarita. Respondenti sa hlásili buď k slovenskej (58,3 %) alebo k maďarskej národnosti (39,5 %), uvádzali slovenský (44,4 %) alebo maďarský materinský jazyk (52,5 %). Objavili sa však aj prípady tzv. duplicitnej národnosti/materinského jazyka, keď respondenti uvádzali súčasne slovenskú i maďarskú národnosť (2,2 %), resp. materinský jazyk (3,1 %). Celkovo však skoro 60 % respondentov výskumu sa hlásilo k slovenskej národnosti a viac ako 40 % respondentov považovalo slovenský jazyk za svoj materinský jazyk.

Za isté pozitívum v tomto smere môžeme považovať skutočnosť, že na základe najnovších údajov z posledného sčítania ľudu v Maďarsku (február 2001) sa počet slovenského obyvateľstva v Maďarsku zvýšil čo do verejnej deklarácie národnostnej príslušnosti k slovenskej minorite. Oficiálna štatistika z roku 2001 zaznamenala skoro 70 %-ný nárast v ukazovateli slovenská národnosť oproti sčítaniu v roku 1990, a to aj napriek tomu, že vyplnenie týchto údajov bolo v sčítacích hárkoch „nepovinné“, dané na zváženie každému občanovi. Počet obyvateľov hlásiacich sa k slovenskej národnosti sa tak z 10 459 osôb zvýšil na 17 693 osôb (podľa: Sčítanie ľudu, 2001). Najvyššie zastúpenie slovenského obyvateľstva bolo zaznamenané, obdobne ako pri sčítaní v roku 1990, v troch župách: Békešskej župe (5022 Slovákov, 28,3 %), Peštianskej župe (3472 Slovákov, 19,6 %) a Komárňansko-Ostrihomskej župe (2795 Slovákov, 15,7

%), pritom ich počet stúpol oproti sčítaniu v roku 1990 skoro dvojnásobne (v roku 1990 vo všetkých troch župách spolu 6395 Slovákov, v roku 2001 spolu 11289 Slovákov) (Szabó, 2002). Celkovo teda skoro dve tretiny slovenského obyvateľstva (63,8 %) je koncentrovaných v uvedených troch župách.

Domnievame sa, že uvedená skutočnosť môže byť dôsledkom nielen uskutočnených celospoločenských zmien, snáh o demokratické smerovanie maďarskej spoločnosti vrátane zabezpečenia legislatívnych záruk existencie minorít, ale aj potvrdením etno-vedomovacích procesov a aktivizačných snáh prebiehajúcich vo vnútri samotnej minority. Snahy o zvýšenie etnického uvedomenia a celkovú revitalizáciu slovenskej minority v jednotlivých zložkách národnostného života (národnostné školstvo, kultúra) boli zrejmé aj z výsledkov nášho výskumu slovenskej inteligencie už na prelome rokov 1998/1999 a do istej miery naznačovali zmeny v uvedenej sfére. To, že sa prejavili aj v oficiálnej deklarácii k slovenskej národnosti, môžeme z hľadiska etnického sebauvedomenia uvedenej komunity považovať za pozitívny signál. Pre úplnosť dodávame, že situácia v identifikovaní materinského (slovenského) jazyka je v údajoch posledného sčítania odlišná. V tomto ukazovateli došlo k miernemu poklesu (celkovo o 7 %), keď oproti 12 745 osôb v roku 1990 sa 11 817 osôb v roku 2001 vyjadrilo, že slovenčinu považujú za svoj materinský jazyk. Svedčí to o postupujúcej (aj keď musíme povedať, že podľa tohto ukazovateľa nevýraznej) jazykovej asimilácii smerom k maďarskému jazyku v radoch slovenskej minority. Domnievame sa však, že zvýšením výchovného vplyvu v rodinnom, ale aj v školskom i mimoškolskom prostredí, pri zdôrazňovaní potreby a nevyhnutnosti zachovania materinského jazyka možno dospieť k pozitívnym zmenám aj v tomto ukazovateli. Výraznú úlohu v tomto smere možno pripísať aj slovenskej inteligencii ako významnej nositeľke a sprostredkovateľke slovenského jazyka a kultúry.

Národnostné povedomie a etnická identifikácia

Najnovšia maďarská spoločenskovedná a národnostno-historická literatúra charakterizuje v Maďarsku žijúce národnosti ako menšiny disponujúce s celkovým „slabým národnostným povedomím“ (Arató, 1969, s. 95-100; Kemény, 1952, s. 1867-1892; o národnostnom povedomí bližšie Divičanová, 1985, s. 9-57). Konštatuje sa v nich, že Slováci sú v tomto smere oproti ostatným minoritám žijúcim v Maďarsku v najnevýhodnejšej situácii. Túto charakteristiku potvrdzujú aj empirické výskumy (podotýkame, že skôr parciálneho charakteru, nevzťahujúce sa na celú slovenskú populáciu) skúmajúce niektoré vybrané aspekty etnickej identity Slovákov v Maďarsku (napr. Garami-Szántó, 1991, Demeter Zayzon, 1993). Pritom pojem „národnostné povedomie“ je neraz používané a chápané ako ekvivalent pojmu etnická identita, teda okrem vedomia spoločného pôvodu, spoločných historických osudov, totožnej etnickej príslušnosti zahŕňa aj ďalšie atribúty etnickej identity (napr. jazyk, kultúru).

Tvrdenie o celkovom slabom národnostnom povedomí Slovákov v Maďarsku je však spochybňované predovšetkým na základe historicky známych faktov a z dôvodu abstraktných predpokladov a povrchného poznania správania sa Slovákov v Maďarsku (Divičanová, 1999). Autorka argumentuje, že „etnicko-národnostné povedomie Slovákov v Maďarsku, jeho obsah, prvky sa nikdy bližšie neskúmali a nepodrobili ho ani historickej, či sociologicko-psychologickej analýze“ (Divičanová, c.d, s. 38.). Zároveň, pri charakterizovaní identity Slovákov vyzdvihuje existenciu silnej lokálnej identity a s tým spojenú identitu pôvodu. Dodáva, že „dodnes žije slovenská identita pôvodu aj v kruhu jazykovo a kultúrne pomaďarčených generácií a je najsilnejším článkom reťaze etnickej identity“ (Divičanová, c.d., s. 42).

V súvislosti so skúmaním a objasnením problematiky etnickej identity bolo našou snahou prostriedkami sociologicko-sociálnopsychologickej analýzy diagnostikovať jej súčasný stav a skúmať mieru etnickej identity u slovenskej inteligencie žijúcej v Maďarsku. Zamerali sme sa preto na niektoré dôležité aspekty etnickej identity a jej reflexiu prostredníctvom vytvorenia už spomínaných dvoch kontextových ukazovateľov (typ a stupeň etnickej identity), ktoré túto identitu charakterizujú. Týmto spôsobom sme chceli identifikovať a bližšie preskúmať stav a mieru etnickej identity u slovenskej inteligencie, a tak vyvrátiť, resp. potvrdiť tvrdenia o slabom národnostnom povedomí tohto obyvateľstva. Diferenciáciu respondentov podľa typu a stupňa etnickej identity sprístupňujú tabuľky č. 4 a č. 5. Ich vzájomnú súvislosť ilustruje tabuľka č. 6.

Tabuľka č. 4: Rozloženie výberového súboru podľa typu etnickej identity

Typ identity	Počet respondentov (n)	%
slovenská identita	158	40,3
maďarská identita	131	33,4

dvojitá identita	103	26,3
SPOLU	392	100

Tabulka č. 5: Rozloženie súboru podľa stupňa etnickej identity (% v stĺpci)

Stupeň identity	Počet respondentov (n)	%
nízka miera identity	99	26,6
stredná miera identity	168	45,0
vysoká miera identity	106	28,4
SPOLU	373	100

Tabulka č. 6: Závislosť stupňa etnickej identity od typu etnickej identity

Typ etnickej identity	Stupeň etnickej identity			SPOLU	
	nízka miera	stredná miera	vysoká miera		
slovenská identita (SI)	n	14	54	77	145
% v riadku	9,7	37,2	53,1		
% v stĺpci	15,4	33,1	74,0	40,5	
maďarská identita (MI)	n	52	55	10	117
% v riadku	44,4	47,0	8,6		
% v stĺpci	57,1	33,8	9,6	32,7	
dvojitá identita (DI)	n	25	54	17	96
% v riadku	26,0	56,3	17,7		
% v stĺpci	27,5	33,1	16,4	26,8	
SPOLU	n	91	163	104	358
%	25,4	45,5	29,1	100	

$p < 0,00001$; $\chi^2 = 85,3$;

Poznámka k tabulke: Významné rozdiely sme zaznamenali aj medzi jednotlivými typmi identity porovnávajúc ich navzájom (SI vs MI $p < 0,0001$, $\chi^2 = 71,3$; $C = 0,46$; SI vs DI $p < 0,0001$; $\chi^2 = 32,8$; $C = 0,35$; MI vs DI $p = 0,01$; $\chi^2 = 9,31$; $C = 0,20$).

Z údajov v tabulke č. 4 vyplýva, že nevyhranenosť typu etnickej identity síce potvrdila oslabenie pocitu etnickej identity a prebiehajúcu národnostnú asimiláciu u tejto časti slovenskej populácie, keďže ju charakterizujú všetky tri (nami stanovené) typy etnickej identity, avšak nepotvrdili sa výraznejšie tendencie k dvojitej identite (maďarskej a slovenskej v zmysle vybraných ukazovateľov) ani k maďarskej identite. Z kategorizácie respondentov podľa typu etnickej identity vyplynulo, že najpočetnejšiu skupinu tvoria respondenti so slovenským typom identity (40 %).

Respondenti sa diferencovali aj podľa stupňa etnickej identity (tabulka č. 5). Zistenia preukázali najväčšie zastúpenie skupiny respondentov so strednou mierou identity. Zároveň bolo možné identifikovať dve „extrémne“ skupiny, s nízkou a vysokou mierou slovenskej identity, ktoré sú zastúpené skoro v rovnakom pomere, s miernou prevahou skupiny respondentov s vysokou mierou identity. Pri skúmaní závislosti typu a stupňa etnickej identity (tabulka č. 6) je najdôležitejším poznatkom skutočnosť, že v radoch slovenskej inteligencie v Maďarsku existuje skupina (40 % respondentov), ktorú charakterizuje prevažne vysoká (53,1 %) a stredná miera (37,2 %) slovenskej identity. Domnievame sa, že práve táto skupina je schopná zasiahnuť do etnouvedomovacích procesov a pozdvihnúť etnické povedomie slovenskej minority.

Dvojitá etnická identita

Pri hodnotení stavu etnickej identity sa Slovákom v Maďarsku všeobecne prisudzuje bipolárna, zmiešaná, dvojité (slovensko-maďarská) etnická identita. Dvojité identity Slovákov potvrdzujú poznatky z doteraz realizovaných empirických výskumov analyzujúcich niektoré aspekty etnickej identity slovenskej minority v Maďarsku (Gyivicsán, 1985; Garami - Szántó, 1991; Molnár, 1991; Demeter Zayzon, 1993; Imre, 2000), oficiálne to konštatuje aj Úrad vlády MR (dokument Úradu vlády, 1997, s. 47). Pritom konštrukcia dvojitej etnickej identity je prevažne chápaná ako prelínanie komponentov dvoch identít (maďarskej a etnickej - slovenskej identity). Z hľadiska preferencie, resp. vyváženej jednotlivých zložiek etnicity hovoríme o vyrovnanom (vyváženom) alebo nevyrovnanom type etnickej identity. Poznatky z terénnych výskumov ukazujú, že v prípade Slovákov v Maďarsku ide skôr o nevyrovnaný model dvojitej identity, v ktorom ide o dominanciu maďarského jazyka a recesiú (ústup) slovenského jazyka. Z tohto pohľadu hodnotenia by sme teda u Slovákov v Maďarsku mohli konštatovať istú mieru asimilácie s maďarským etnikom, zároveň však na základe existencie ďalších etnokultúrnych prvkov by mali prejavovať vzťah a spolupatričnosť aj k slovenskej minorite (samozrejme, generačne v rôzne postrehnuteľnej miere).

V predmetnom výskume bolo našou úlohou bližšie preskúmať aj charakter tejto špecifickej črty. Keďže sa najvýraznejšie prejavuje v súvislosti s etnickou identifikáciou, a to v dvoch základných etnoidentifikačných ukazovateľoch - národnostnej príslušnosti a materinskému jazyku, chceli sme prostredníctvom nich sledovať tzv. bipolárnu (dvojité, zmiešanú) etnickú identifikáciu slovenskej inteligencie v Maďarsku, ktorá by sa prejavila existenciou skupiny respondentov s črtami dvojitej identity. V prípade jej zistenia sme chceli ďalej diagnostikovať prejavy, mieru vzťahu a spolupatričnosti k vyhranenej (slovenskej či maďarskej) podobe etnickej identifikácie, a to v jednotlivých vekových kategóriách slovenskej inteligencie. Zároveň bolo našou snahou podrobiť ju ďalším analýzám, skúmať súvislosti s ďalšími ukazovateľmi výskumu (dopad na otázky jazyka, školstva, kultúry, národnostných vzťahov a pod.).

Na základe výsledkov výskumu sme konštatovali (tabuľka č. 4) výskyt dvojitej identity (v kontexte vybraných etnických ukazovateľov) len asi u štvrtiny príslušníkov slovenskej inteligencie. Táto kategória respondentov podľa očakávania preukazovala prevažne strednú mieru identity (tabuľka č. 6). Oproti dvom krajným kategóriám respondentov so slovenskou a maďarskou identitou, táto kategória nielen v type identity, ale aj v určení jej miery najviac potvrdzovala svoju bipolaritu, resp. nevyhranenosť v skúmaných otázkach. Pritom vo všeobecnosti je možné konštatovať, že najvýraznejšie diferencie v rámci posudzovania vo všetkých empirických ukazovateľoch boli medzi slovenským a maďarským typom identity a medzi respondentmi s nízkou a vysokou mierou etnickej identity. Kategória respondentov s dvojitou identitou sa v hodnotení ukazovateľov prevažne nachádzala medzi krajnými kategóriami, alebo sa mierne prikláňala k hodnoteniam jednej (slovenskej) alebo druhej (maďarskej) orientácie (podľa ukazovateľa). Potvrdili sa tak všeobecné, empiricky overené poznatky o respondentoch s dvojitou identitou, že ... „vo svojich názoroch, presvedčeniach sú viac zdržanlivejší, viac rezervovaní a menej kritickí pri hodnotení národnostných problémov. Keďže sú konfrontovaní s dvomi kultúrnymi systémami, väčšinou sa identifikujú s obidvomi spoločnosťami a sú k obom aj tolerantnejší. Sú viac zraniteľní a viac vystavení stresu, lebo sú vo svojej identite menej zakotvení a menej vyhranení“ (Bačová, 1997, s. 152).

Dvojjazyčnosť (bilingvismus)

Ďalšia etnická charakteristika, ktorá sa prisudzuje príslušníkom slovenskej minority, je jazyková dualita - stav dvojjazyčnosti, t. j. bilingvismus. Najčastejšie sa jeho vznik vyvodzuje z pôsobenia historických faktov (s maďarským jazykom sa dostávali do styku ešte pred osídľovaním) a hospodárskych faktorov (jazykové kontakty sa stali prirodzenými vďaka vnútorným hospodárskym stykom, ale i každodennému spolunažívaniu) (Divičanová, 1999, s. 52). Pre Slovákov v Maďarsku je charakteristické, že „tak ako skoro u všetkých minorít žijúcich v Maďarsku, dominantným jazykom je u nich používanie jazyka majority (maďarský jazyk), a to pri každodennej jazykovej komunikácii a stále viac aj v rodinnom prostredí“ (Szarka, 1999, s. 171). Materinský jazyk u Slovákov v Maďarsku teda vystupuje v komunikácii ako druhoradý - recesívny jazyk. Podľa tohto tvrdenia ide u nich o nevyváženú formu dvojjazyčnosti, tzv. subtraktívnu dvojjazyčnosť (Puskás, 2000, s. 78), ktorej zvláštnosťou je prevládajúca orientácia na väčšinový (majoritný) jazyk ako komunikačný jazyk. Sporadická, situačná komunikácia v slovenskom jazyku logicky predpokladá dopad na mieru jeho ovládania a evokuje úvahy o tzv. jazykovom úpadku menšinového jazyka. Vzhľadom na širší záber výskumu, použité jazykové indikátory boli redukované len na skúmanie jazykového správania príslušníkov slovenskej minority (slovenskej inteligencie) vo vybraných komunikačných sférach - v rodinnom kruhu a blízkom okolí, a to z hľadiska minulosti a súčasnosti. Zaujímala nás miera zastúpenia jednojazyčnej (slovenskej, maďarskej) a dvojjazyčnej komunikácie (dominancia slovenského alebo maďarského jazyka, prípadne rovnocennosť používania obidvoch jazykov) a jej vývojové trendy. Obmeny dvojjazyčnej komunikácie boli v empirických indikátoroch dopredu dané ako varianty komunikácie.

Hoci problematika kolektívnej dvojjazyčnosti u slovenskej inteligencie v Maďarsku nebola v centre pozornosti nášho skúmania (nesplňali sme podmienky sociolingvistického prístupu skúmania problematiky, ktorého nevyhnutnosť je v tomto prípade zjavná - Lanstyák, 1993, 2002), okrajovo sme sa jej dotkli pri skúmaní jazykového správania slovenskej inteligencie. Celkovo vo všetkých skúmaných jazykových ukazovateľoch bol dvojjazyčný variant komunikácie, či už s dominanciou slovenského alebo maďarského jazyka, prípadne symetrickom, rovnocennom používaní oboch jazykov, výrazne zastúpený (frekvencia výskytu od 66-80 % odpovedí, podľa príslušného ukazovateľa). Pritom v časovom horizonte od minulosti po súčasnosť sme zaznamenali stúpajúcu tendenciu dvojjazyčnosti s dominanciou maďarského jazyka predovšetkým v rodinnom prostredí príslušníkov slovenskej inteligencie (bližšie Homišinová, 2000b). Výsledky teda potvrdili opodstatnenosť tvrdení o prevládajúcej dvojjazyčnosti ako charakteristickej črte Slovákov v Maďarsku aj u tejto časti slovenskej populácie (v rámci použitej metodiky).

Prejav vzťahu k materinskému (slovenskému) jazyku

Pre jednotlivé slovenské jazykové ostrovy je v diferencovanej miere dlhodobo príznačné, že sa v nich prejavujú isté negatívne formy hodnotenia, posudzovania svojho materinského (slovenského) jazyka spočívajúce v tvrdení o nepotrebnosti, nevýhodnosti, neperspektívnosti slovenského jazyka, ktoré vyvolávajú „nezáujem“ o tento jazyk. Divičanová (1999) v tejto súvislosti hovorí o „poruchách v chápaní hodnôt materinského jazyka“. Potvrdilo sa, že argumentácia takého typu sa objavuje predovšetkým u tej časti slovenského spoločenstva, ktorá disponuje slabou, nedostatočnou znalosťou slovenského jazyka (podľa výskumu napr. Demeter Zayzon, 1993). Vymedzenie príčin ani časové ohraničenie vzniku takého hodnotenia nie je známe. Do istej miery v tomto smere mohli zohrať svoju úlohu aj existujúce nárečia a s tým spojené komunikačné bariéry. V každom prípade súčasná maďarská etnografia a historiografia potvrdzuje (napr. Markuš, 1977, s. 109-171; 1980, s. 182-219), že názorová orientácia spochybňujúca hodnoty slovenského jazyka sa stala všeobecne rozšírenou medzi príslušníkmi slovenskej minority. Na druhej strane však dokumentuje aj existenciu opačného, pozitívneho názoru Slovákov, ktorí uznávajú, vyzdvihujú hodnoty slovenského jazyka, čo potvrdzujú svojím jazykovým správaním (Divičanová, 1999, s. 50, podľa Eötvös 1909).

Uvedené protirečivé hodnotenie materinského jazyka nebolo doteraz podrobené detailnejšej empirickej analýze (máme na mysli vzájomnú previazanosť oboch názorov), ktorá by nesporne prispela aj k ozrejmieniu skutočnosti, či táto „strata“ hodnôt materinského jazyka zohráva nejakú úlohu u Slovákov pri snahách o osvojenie si maďarského jazyka, resp. k vzniku ich dvojjazyčnosti, alebo nie. Ani náš výskum vzhľadom na absenciu potrebných indikátorov v metodike neašpiroval objasniť uvedenú problematiku v hlbšom rozsahu. Našou snahou bolo len zistiť, či sa v postojoch príslušníkov slovenskej inteligencie (v rámci otvorených otázok zameraných na jazykové a školské indikátory) objavujú názorové orientácie vypovedajúce o pozitívnom alebo negatívnom vzťahu k slovenskému jazyku. Zároveň nás zaujímala aj miera ich výskytu, ktorá by uvedené protirečenie, prípadne príklon k istej názorovej orientácii (pozitívnej či negatívnej) mala potvrdiť alebo vyvrátiť.

V súvislosti s protirečivými prejavmi vzťahu k slovenskému jazyku sa v postojoch slovenskej inteligencie v Maďarsku pri identifikovaní a hodnotení jazykových a školských problémov (prostredníctvom otvorených otázok, v ktorých sa mohli voľne vyjadriť) objavili aj názory posudzujúce „hodnoty“ slovenského jazyka (v súkromnej sfére, ale i v spoločenskej sfére a v školstve). Potvrdzovali prejavy tak pozitívneho vzťahu (význam a nevyhnutnosť ovládania materinského/slovenského jazyka, zvýšenie atraktívnosti slovenského jazyka v rodinách i v školách), ako i negatívneho vzťahu (nezáujem o slovenský jazyk pri rozhodovaní o voľbe cudzieho predmetu, nezáujem o slovenský jazyk v rodinnom prostredí, neperspektívnosť slovenského jazyka) k uvedenému jazyku. Z hľadiska výskytu príslušnej názorovej orientácie prevládal názor o negativistickom vzťahu k slovenskému jazyku. Podotýkame, že názory dotýkajúce sa vzťahu k slovenskému jazyku sa vyskytovali zriedkavo, zahrňali nízky počet respondentov (spolu asi 50 respondentov). Vzhľadom na túto skutočnosť a tiež na to, že v metodike sme tejto otázke nevenovali špecifickú pozornosť, pri posudzovaní uvedenej etnickej charakteristiky musíme zostať len v rovine spomínanej konštatácie.

Osídlenie a charakter slovenských lokalít

Slovenská minorita v Maďarsku nevytvára kompaktný celok v zmysle homogénneho spoločenstva a spoločného jazykového územia, naopak, žije roztrúsene, vytvára menšie či väčšie jazykové ostrovy. Slovenské obyvateľstvo v Maďarsku pochádzajúce z rôznych oblastí severného Uhorska (bližšie o migrácii Divičanová - Krupa, 1999), podobne ako vo svojom pôvodnom prostredí, hovorilo značne odlišnými nárečiami (obmeny všetkých troch základných slovenských nárečí) a popri bezpochyby spoločných

kultúrnych prvkoch si prinieslo so sebou i odlišnú kultúru nesúcu typické regionálne znaky. Tieto jazykové a kultúrne osobitosti sa zachovali dodnes. Na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku možno nájsť obmeny všetkých troch slovenských nárečí (Divičanová, 1999, s. 30). Na základe tejto špecifickej črty Slovákov v Maďarsku sme sa rozhodli detailnejšie upriamiť pozornosť na súvislosti medzi tromi územnými oblasťami s najväčšou koncentráciou Slovákov (južné, stredné a severné oblasti Maďarska) so zámerom komparácie výsledkov podľa jednotlivých sídelných oblastí. Z tabuľky č. 1 uverejnenej na začiatku článku je zrejmé, že severné oblasti boli zastúpené 116 respondentmi, stredné 101 respondentmi a južné oblasti 191 respondentmi. Zároveň pri posudzovaní napr. otázok národnostného školstva a kultúry sme museli mať na zreteli tak otázky špecifik regionálneho rozvoja a rozvinutosti inštitucionálnej základne príslušných oblastí, ako aj diferencované možnosti kultúrneho využitia, vrátane pôsobenia masmédií a tlače (napr. otázku dosahu rozhlasového a televízneho signálu). Predpokladali sme, že uvedené skutočnosti sa odrazia aj v názorovej skladbe respondentov skúmajúcej jednotlivé oblasti národnostného života Slovákov v Maďarsku.

Z porovnania výskumných zistení podľa troch územných oblastí s najväčšou koncentráciou Slovákov (južné, stredné a severné oblasti Maďarska) sa potvrdili významné diferencie predovšetkým medzi názormi slovenskej inteligencie pochádzajúcej z južných oblastí (lokalít) Maďarska a ostatných dvoch oblastí, medzi ktorými sme nezaznamenali významné rozdiely. V prípade kontextových ukazovateľov diferencoval len typ identity, keď viac ako polovicu respondentov z južných lokalít charakterizoval slovenský typ identity (v zmysle metodiky výskumu). V ostatných ukazovateľoch to boli predovšetkým jazykové indikátory (komunikácia v minulosti, vo verejnom styku, čítanie beletrie, ovládanie jazyka), školské indikátory (názory týkajúce sa zachovania školského systému), kultúrne indikátory (názory na podmienky vytvorené v kultúrnej oblasti) a právne indikátory (názory na postavenie slovenskej menšiny od prijatia národnostného zákona, garancie zachovania slovenského etnika), v ktorých respondenti z južných oblastí, na rozdiel od respondentov zo stredných a severných oblastí, sa vyznačovali lepšou komunikatívnou schopnosťou, znalosťou a používaním slovenského jazyka, pozitívnejšou názorovou orientáciou. Domnievame sa, že tieto výsledky odzrkadľujú skutočnosť, že predovšetkým slovenské lokality nachádzajúce sa na juhu Maďarska (Békešská Čaba a jej okolie) disponujú výraznejšou inštitucionálnou (školskou i kultúrnou) základňou Slovákov v Maďarsku, kde sa väčšinou koncentruje ich spoločenský a kultúrny život. Z tohto pohľadu analýzy sa teda nekompaktnosť osídlenia a osobitý charakter slovenských lokalít, ako ďalšia charakteristická črta slovenskej minority v Maďarsku, prejavil ako diferenciatívny faktor a naznačil asymetriu postavenia a vývoja jednotlivých slovenských lokalít.

Záver

Na základe stručnej teoretickej analýzy niektorých špecifik slovenskej minority v Maďarsku, ako aj z prezentovaných výsledkov výskumu slovenskej inteligencie v Maďarsku môžeme konštatovať, že všetky z vybraných charakteristík slovenskej minority v Maďarsku sa prejavili (v diferencovanej podobe a miere) aj v našom výskume slovenskej inteligencie. Výsledky v mnohých smeroch potvrdili naše predpoklady a avizované očakávania týkajúce sa významných diferencií, súvislostí a vzťahov v rámci kontextových ukazovateľov (typ a stupeň etnickej identity), a to samostatne i vo vzájomných súvislostiach s ďalšími etnickými indikátormi (jazyk, školstvo, kultúra, právo, vzťahy). Zistili sme, že etnická identita slovenskej inteligencie v Maďarsku nesie skôr znaky difúzie ako koherencie, skúmané komponenty identity sú však v úzkej prepojenosti, súvislosti, vzájomne sa ovplyvňujú a navzájom posilňujú.

Celkovo z výsledkov vyplynulo, že aj keď je citeľný nepopierateľne silný vplyv (jazykovo a kultúrne) majoritnej maďarskej spoločnosti, aj keď prejavy národnostnej a jazykovej asimilácie sú evidentné, vedomie spolupatričnosti a blízky vzťah a väzby (predovšetkým v kultúrnej oblasti) k slovenskému etniku zostávajú vo vedomí slovenskej inteligencie žijúcej v Maďarsku stále zachované. Ďalej budovať na nich bude možné v prípade obnovenia, či znovuobjavenia etnickej identity cez oživenie národnostnej kultúry, osvojovanie a uchovávanie materinského jazyka. Možno dúfať, že uvedené atribúty sa budú ďalej rozvíjať ako prvky obohacujúce formujúcu sa multikultúrnu spoločnosť Maďarskej republiky.

Poznámky

¹ Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach zabezpečoval výskum po stránke metodologickej a analyzátnej a Výskumný ústav Slovákov v Békešskej Čabe (Maďarsko) sa staral o jeho organizačné a finančné zabezpečenie.

² **Slovenský pôvod** - aspoň jeden z rodičov, starých rodičov sa hlásil k slovenskej národnosti, resp. slovenský jazyk považoval za svoj materinský jazyk. **Vzdelanie** - minimálne stredoškolské vzdelanie získané v slovenskom jazyku alebo dvojjazyčne na bilingválnej škole, prípadne v maďarskom jazyku (v tom

prípade absolvovanie výučby slovenského jazyka). **Znalosť slovenského jazyka** - všeobecné hodnotenie ovládania spisovnej podoby slovenského jazyka (schopnosť čítania, písania, komunikácie) tak, ako sa samotní respondenti vnímali.

³ Zákon o právach národných a etnických menšín v Maďarsku (č. 77/1993) bol prijatý Národným zhromaždením Maďarskej republiky v júli 1993. Tento národnostný zákon (ako sa vo všeobecnosti označuje) vo svojich deviatich hlavách terminologicky definuje základné pojmy a vymedzuje práva minorít v oblasti individuálnych práv, kolektívnych práv, samospráv menšín, kultúrnej a školskej samosprávy, používania materinského jazyka menšín, zaoberá sa tiež otázkou hovorcov menšín, podporou menšín, hospodárením a majetkom samospráv, špeciálnymi nariadeniami o voľbe poslancov do miestnych samospráv. V súvislosti s pojmami národná resp. národnostná menšina je potrebné podotknúť, že v maďarskej odbornej terminológii pojem národnostná menšina absentuje alebo sa vyskytuje veľmi zriedkavo. Vyplýva to z ich vymedzenia minorít. Pod pojmom národná menšina chápu skupinu ľudí, ktorá pred začlenením do iného štátneho útvaru disponovala vlastným štátnym útvarom, od ktorého sa odtrhla; etnická menšina týmto útvarom nedisponovala (napr. rómska minorita).

⁴ Uvedomovali sme si možné úskalia i riziká takto realizovaného výberu (náročnosť pre anketárov, dopad na diferenciáciu respondentov), ako aj prípadnú kritiku zo strany niektorých výskumníkov, ktorí prihlásenie sa k národnosti (verejne deklarované) považujú za neodmysliteľnú súčasť etnickej sebaidentifikácie. Napriek tomu pre zaradenie respondenta do výskumu sme existenciu nami stanovených kritérií (preukázateľných) považovali za dostačujúci argument, keďže nás predovšetkým zaujímalo, do akej miery sa najdôležitejšie komponenty etnickej identity - národnostná príslušnosť a materinský jazyk „odrazia“ pri rozložení výberového súboru a aký to bude mať vplyv na výskumom skúmané skutočnosti.

Literatúra

A magyarországi szlovák nemzeti kisebbség helyzete. Budapest: Miniszterelnöki Hivatal 1997.

Arató, E.: A magyar-cseh-szlovák viszony ötven éve. Budapest 1969, s. 95-100.

Báčová, V.: Zvládanie dvojitej sociálnej identity jednotlivca. Psychológia a patopsychológia dieťaťa. Bratislava 1997, s. 149-153.

Demeter Zayzon, M.: Öntudatosodás és önfeladás között. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat. Tatabánya 1993, 134 s.

Divičanová, A.: A magyarországi nemzetiségek kultúrális és tudati jellemzői. Budapest 1985, s. 9-57.

Divičanová, A.: Kontaktové zóny slovenského obyvateľstva v Maďarsku s mestským prostredím na prelome 19.-20. storočia. Slovenský národopis, 35, 1987, 2-3, s. 443-454.

Divičanová, A.: Jazyk, kultúra, spoločenstvo. Etnokultúrne zmeny na jazykových ostrovoch v Maďarsku. Békešská Čaba - Budapest 1999, 335 s.

Divičanová, A.: Sociologické a kultúrne zázemie národnostnej školy v Maďarsku po roku 1948. Človek a spoločnosť - internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied, 3, 2000, 1, <http://www.saske.sk/cas/1-2000/divicanova.html>

Divičanová, A. - Krupa, O.: Slováci v Maďarsku. Budapest: Press Publica 1999, 128 s.

Garami, E. - Szántó, J.: Magyarországi Szlovákok. Budapest: Társi 1991.

Gyivicsán, A.: A magyarországi szlovákság számadatok tükrében. In.: Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910-1990). Budapest 1994, s. 301-314.

Gyivicsán, A.: Anyanyelv, kultúra, közösség. Budapest 1993.

Homišínová, M.: O etnicite príslušníkov slovenskej inteligencie v Maďarsku - relácie medzi stupňom etnickej identity a etnoidentifikačnými kategóriami. Sociológia, 32, 2000a, 5, s. 471-481.

Homišínová, M.: Používanie slovenského jazyka v rôznych komunikačných situáciách (z výskumu slovenskej menšiny v Maďarsku). Človek a spoločnosť - internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied, 3, 2000b, 1, <http://www.saske.sk/cas/1-2000/homisinova.html>

Homišínová, M.: Slovenská inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu. (Vybrané výsledky skúmania stavu etnickej identity.) Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2003, 301 s.

Imre, A.: Anyanyelv, másodnyelv, környezeti nyelv. A 20. század végi magyarországi kisebbségi oktatás nyelvi viszonyai. Budapest: Kisebbségkutató intézet MTA 2000.

Kemény, G. G.: Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában (Pramene k histórii národnostnej otázky v Uhorsku v období dualizmu). I. zv. Budapest 1952, s. 1867-1892.

Kisebbségi értesítő. Informačný bulletin národných a etnických menšín žijúcich v Maďarskej republike. Budapest: Obzor 1993, č. 1, 56 s. 1990. évi népszámlálás. Budapest: Központi statisztikai hivatal 1992.

A nemzetiségek életkörülményei. Budapest: Központi statisztikai hivatal 1995.

Lanstyák, I.: Diglossia és kettősnyelvűség. Kétnyelvűség, 1, 1993, 1, s. 5-21.

Lanstyák, I.: Maďarčina na Slovensku - štúdia z variačnej lingvistiky. Sociologický časopis, 38, 2002, 4. s.

409-427.

Molnár, É.: Te tót (német) vagy - modta anyám magyarul. Régió, 1993, 1, s. 134-149.

Nemzeti kötődés. A nemzeti, etnikai kisebbségek adatai. Népszámlálás 2001. KSH 2002.

Szabó, O.: A magyarországi szlovákok az 1980, 1990, 2001-es népszámlálások tükrében. Rukopis 2002 (spracovaný podľa údajov zo sčítaní 1980, 1990, 2001).

Szarka, L.: A közép-európai kisebbségek tipológiai besorolhatósága. Kisebbségkutatás, 1992, 2, s. 168-175.

Szarka, L.: Jazykové problémy menšinového školstva na Slovensku a v Maďarsku. (Odporúčania Vysokého komisára OBSE Max van der Stoela v rokoch 1993-1999.) Človek a spoločnosť - internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied, 3, 2000, 1, <http://www.saske.sk/cas/1-2000/szarka.html>

Zákon č. 77/1993 prijatý Národným zhromaždením Maďarskej republiky: O právach národných a etnických menšín. V plnom znení v slovenskom preklade uverejnený v Ľudových novinách 21. 10. 1993, str. 1-4.

Characteristic markers of ethnic identity of Slovaks in Hungary and their reflection in the research of Slovak intelligentsia

Abstract

In the given paper we are focused upon the presentation of results of terrain sociological research realized in Hungary (1998/99) in the regions with the highest representation of the community of ethnic Slovaks living there. The research results are dealing with the specific markers of ethnic identity on the part of Slovak community - a Slovak intelligentsia, who for the first time became a subject of research. In the concrete, we will focus upon the theoretical analysis of some demographic, ethnic, linguistic and geographic factors, which are determining an ethnic identity of Slovaks in Hungary and at the same time we will point to the via research detected interconnections affected the Slovak intelligentsia in Hungary.